

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан історичного факультету

В.І. Мільчев

« _____ » _____ 2021

КУЛЬТУРА, МИСТЕЦТВО ТА ЗМІ КРАЇН ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки **бакалавра**

денної форми здобуття освіти
спеціальності **291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії**

освітньо-професійна програма **країнознавство**

**Укладач: д.і.н., професор кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин
Мільчев Володимир Іванович**

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри всесвітньої історії та
міжнародних відносин

Протокол №1 від 25 серпня 2021 р.
Завідувачка кафедри всесвітньої історії та
міжнародних відносин

_____ О.М. Маклюк

Ухвалено науково-методичною радою
історичного факультету

Протокол №1 від 30 серпня 2021 р.
Голова науково-методичної ради
історичного факультету

_____ Т.В. Грушева

Погоджено
з навчально-методичним відділом

_____
(підпис) (ініціали, прізвище)

2021 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма здобуття освіти
Галузь знань: 29 Міжнародні відносини	Кількість кредитів – 4	Обов'язкова
		Цикл професійної підготовки спеціальності
Спеціальність: 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії	Загальна кількість годин – 120	Семестр:
		4-й
Освітньо-професійна програма: Країнознавство	Змістових модулів – 2	Лекції
		28 год.
Рівень вищої освіти: бакалаврський	Кількість поточних контрольних заходів – 4	Практичні
		14 год.
		Самостійна робота
		78 год.
		Вид підсумкового семестрового контролю: залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Культура, мистецтво та ЗМІ країн Західної Європи» є надання студентам можливості засвоїти комплексні знання про культуру, мистецтво та ЗМІ країн Західної Європи, загальні тенденції та напрямки руху процесу творення єдиного мега-текстуального простору «західної цивілізації».

Основними завданнями вивчення дисципліни «Культура, мистецтво та ЗМІ країн Західної Європи» є з'ясування традицій спадкоємності, взаємовпливів, інтеркультурного обміну та подальших перспектив розвитку духовного надбання циркум-атлантичних націй, демонстрація можливостей використання культурного спадку цих країн у розширенні ментальних і реальних кордонів демократичного світу, розвитку обміну людей і ідей, у тому числі шляхом міжнародного туризму; використання досвіду інформування ЗМІ регіону для розвитку громадянського суспільства в Україні.

Проходження курсу, почасти, відбуватиметься в інтерактивному форматі, шляхом обговорення окремих аспектів теми. Участь студентів у диспутах не тільки стимулюватиме їх до засвоєння азів риторики і полеміки, але й сприятиме поглибленню здатності до критичного мислення, аналітичного розбору ситуацій минулого та сучасності, пов'язаних із формуванням та функціонуванням єдиного культурно-мистецького та інформаційного простору Західної Європи. Крім цього, підготовка студентами-бакалаврами практичних завдань та групових творчих проєктів формуватиме у них вміння працювати в команді, сприятиме розвитку якостей організаторів, спікерів, аналітиків і диспутантів, що є настільки затребуваними як для майбутніх політологів-міжнародників, так і для їх потенційних роботодавців.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути таких результатів навчання (знання, уміння тощо) та компетентностей:

Заплановані робочою програмою компетентності та результати навчання	Методи і контрольні заходи
<p>ІК Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в сфері міжнародних відносин, суспільних комунікації та регіональних студій, зовнішньополітичної діяльності держав, міжнародних взаємодій між державами, міжнародними організаціями та недержавними акторами, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов та передбачає застосування теорій суспільних наук та спеціальних наукових методів дослідження проблем міжнародних відносин.</p>	<p>Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння знаннями культури та мистецтва ЗС). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі.</p>
<p>ЗК1. Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України.</p>	<p>Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі.</p>
<p>ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі і знань про природу і суспільство, та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового образу життя.</p>	<p>Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі.</p>
<p>ЗК4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p>	<p>Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі.</p>
<p>ЗК5. Здатність працювати в міжнародному контексті.</p>	<p>Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу</p>

	ситуації в міжнародному гуманітарному просторі.
ЗК7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі.
ЗК9. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі.
ЗК12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі.
СК1. Здатність виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі.
СК2. Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі.

<p>СК3. Здатність оцінювати стан та напрями досліджень міжнародних відносин та світової політики у політичній, економічній, юридичній науках, у міждисциплінарних дослідженнях.</p>	<p>Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі.</p>
<p>СК4. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми у сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики держав, суспільних комунікацій, регіональних досліджень.</p>	<p>Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі.</p>
<p>СК5. Здатність аналізувати вплив світової економіки, міжнародного права та внутрішньої політики на структуру й динаміку міжнародних відносин та зовнішньої політики держав.</p>	<p>Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).</p>
<p>СК6. Здатність застосовувати засади дипломатичної та консульської служби, дипломатичного протоколу та етикету, уміння вести дипломатичне та ділове листування (українською та іноземними мовами).</p>	<p>Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).</p>
<p>СК7. Здатність аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у світі та на Європейському континенті, та місце в них України.</p>	<p>Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин).</p>

	відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).
СК8. Усвідомлення національних інтересів України на міжнародній арені.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).
СК10. Здатність аналізувати структуру та динаміку міжнародних суспільних комунікацій, виявляти їх вплив на міжнародну систему, державні та суспільні інститути.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).
СК11. Здатність аналізувати природу та еволюцію міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).
СК13. Здатність аналізувати діяльність міжнародних недержавних акторів та транснаціональні відносини.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних

	відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).
СК14. Здатність до розуміння характеристик розвитку країн та регіонів, особливостей та закономірностей глобальних процесів та місця в них окремих держав.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).
СК16. Здатність до розуміння природи та джерел міжнародних конфліктів та способів їх врегулювання, вироблення підходів до розв'язання проблем і завдань у сфері міжнародних відносин, міжнародної та національної безпеки, зовнішньої політики.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).
РН01. Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).
РН02. Знати та розуміти природу та динаміку міжнародної безпеки, розуміти особливості її забезпечення на глобальному, регіональному та національному рівні, знати природу та підходи до вирішення міжнародних та інтернаціоналізованих конфліктів.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних

	відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).
PH03. Знати природу міжнародного співробітництва, характер взаємодії між міжнародним акторами, співвідношення державних, недержавних акторів у світовій політиці.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).
PH04. Знати принципи, механізми та процеси забезпечення зовнішньої політики держав, взаємодії між зовнішньою та внутрішньою політикою, визначення та реалізації на міжнародній арені національних інтересів держав, процесу формування та реалізації зовнішньополітичних рішень.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).
PH09. Досліджувати проблеми міжнародних відносин, регіонального розвитку, зовнішньої політики, міжнародних комунікацій, із використанням сучасних політичних, економічних і правових теорій та концепцій, наукових методів та міждисциплінарних підходів, презентувати результати досліджень, надавати відповідні рекомендації.	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).
PH15. Розуміти та застосовувати для розв'язання складних спеціалізованих задач міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій чинне законодавство, міжнародні нормативні документи і угоди, довідкові матеріали,	Методи: пояснювально-ілюстративний, евристичний, дискусійного викладу. Реалізується на всіх контрольних заходах (письмові роботи, презентації, тестування, обговорення, де відпрацьовуються навички професійного володіння теорією міжнародних

чинні стандарти і технічні умови тощо.	відносин). Контрольні заходи: аналітична довідка, застосування знань для аналізу ситуації в міжнародному гуманітарному просторі. Індивідуальне завдання (планування самостійного дослідження, презентація його результатів, обґрунтування та презентація висновків).
--	--

Міждисциплінарні зв'язки. Відповідно до структурно-логічної схеми навчальна дисципліна має тісні міждисциплінарні зв'язки з іншими освітніми компонентами освітньої програми, зокрема найтісніші – «Країнознавство. Регіональні студії», «Світова економіка та міжнародні економічні відносини».

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. НАПРЯМКИ КУЛЬТУРНОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В КРАЇНАХ ЗЄ

Тема 1. Теоретичні засади вивчення культури країн регіону ЗЄ.

Поняття «культура». Матеріальна культура. Духовна культура. Структура культури. Функції культури. Концепції культури: еволюціоністська, циклічна (цивілізаційна), аксіологічна, антропологічна, соціологічна, формаційна (лінійна), теологічна. Історичні передумови розвитку культури у країнах ЗЄ у ХХ – початку ХХІ ст. Специфіка розвитку культури у країнах регіону. Взаємозв'язок культури із подіями внутрішнього та зовнішнього розвитку країн ЗЄ.

Тема 2. Культура та мистецтво у країнах Центральної та Південно-Східної Європи у ХІХ ст.

Специфіка формування тенденцій розвитку культури та мистецтва у країнах ЗЄ. Вплив зовнішніх факторів на розвиток культури та мистецтва у країнах регіону у ХХ-ХХІ ст. Напрямки розвитку мистецтва. Особливості та тенденції розвитку живопису у країнах ЗЄ у ХХ-ХХІ ст. Образотворче мистецтво. Поява і розвиток мистецьких шкіл. Специфіка розвитку архітектури та містобудування. Розвиток народного мистецтва та його вплив на культуру країн регіону.

Тема 3. Культурна політика країн ЗЄ.

Поняття «культурна політика»: визначення, сутність, функції, структура. Підходи до визначення поняття «культурна політика». Цільовий підхід. Інституційний підхід. Ресурсний підхід. Управлінський підхід. Цілі та завдання культурної політики. Механізми реалізації культурної політики. Напрямки культурної політики. Моделі культурної політики. Соціостатистична модель культурної політики. Ліберальна модель. Державна модель. Національно-визвольна модель. Модель перехідного періоду.

Роль держави у реалізації культурної політики. Типи участі держави у культурній політиці. Харизматична політика. Політика доступності. Політика культурного самовираження. Інструменти державного регулювання у сфері політики.

Законодавство у країнах ЗЄ у сфері культурної політики. Вироблення інструментів та механізмів для реалізації культурної політики. Інституції реалізації культурної політики та її впровадження.

Тема 4. Засоби масової інформації та Інтернет-ресурси у країнах ЗЄ.

Поняття «інформація», «соціальна інформація», «масова інформація», «індивідуальна інформація», «засоби масової інформації». Концепції інформації: атрибутивна та функціональна. Типологія ЗМІ. Друкові ЗМІ. Електронні ЗМІ. Класифікація засобів масової інформації.

Класифікація друкованих ЗМІ. Інтернет ЗМІ та інформаційні технології. Типологія Інтернет-ресурсів. Вплив ЗМІ та Інтернет-ресурсів на формування образу та іміджу країни у регіоні та світі.

Особливості формування та розвитку ЗМІ у країнах регіону ЗЄ. Преса, радіо, телебачення та Інтернет-ресурси Об'єднаного Королівства та Ірландії. Преса, радіо, телебачення та Інтернет-ресурси Німеччини, Австрії та Швейцарії. Преса, радіо, телебачення та Інтернет-ресурси романських країн ЗЄ. Преса, радіо, телебачення та Інтернет-ресурси країн БеніЛюксу. Преса, радіо, телебачення та Інтернет-ресурси країн Скандинавії.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ КРАЇН ЗЄ ЗА ОКРЕМИМИ ВИДАМИ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА

Тема 5. Особливості розвитку літератури у регіоні ЗЄ у ХХ – початку ХХІ ст.

Тенденції розвитку літератури у країнах регіону у ХХ – початку ХХІ ст. Основні види і жанри літератури. Художня література країн БеніЛюксу: історія літератури, найвидатніші письменники і поети, їхні твори. Фольклор та епічні твори письменників німецькомовних країн. Художня література Скандинавії. Історія розвитку літератури у Франції, Італії, Іспанії, Португалії. Найвідоміші письменники і поети Об'єднаного Королівства, їх твори.

Тема 6. Стилї архітектури у країнах ЗЄ.

Специфіка розвитку архітектури як окремого виду мистецтва. Витоки і причини зародження архітектури. Вплив грецької та римської архітектури на формування і розвиток сучасної культури Європи.

Загальна характеристика архітектури у країнах ЗЄ у ХХ – ХХІ ст. Тенденції розвитку архітектури. Вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на формування своєрідної архітектури у країнах регіону. Романський стиль та його прояви у країнах ЗЄ. Готичний стиль: сутність, прояви. Готика у країнах ЗЄ. Найбільш відомі пам'ятки: автори, країни знаходження. Класицизм, ампір та модерн: особливості, прояви, пам'ятки. Модернізм та імпресіонізм в архітектурі країн ЗЄ.

Сучасні архітектурні стилі. Формування тенденцій у розвитку архітектурних форм у регіоні ЗЄ. Міська архітектура: традиції та інновації. Промислова архітектура. Найвідоміші митці.

Тема 7. Стан та тенденції розвитку живопису в країнах ЗЄ у другій половині ХХ ст.

Живопис як особливий вид мистецтва. Жанри живопису. Портрет. Історичний жанр. Міфологічний жанр. Батальний жанр. Натюрморт. Пейзажний живопис. Батальний, історичний живопис. Побутовий живопис.

Техніка живопису. Фреска. Мозаїка. Олійний розпис. Темпера. Акварель. Пастель. Вітраж.

Дизайн: історія, найбільш відомі напрямки та представники. Розвиток мистецьких шкіл. Взаємозв'язок живопису із культурою, театральним та музичним мистецтвом.

Роль та місце сучасної реклами в мистецькому процесі.

Тема 11. Живопис та образотворче мистецтво у країнах ЗЄ (початок ХХІ ст.).

Тенденції розвитку живопису у країнах ЗЄ на початку ХХІ ст. Жанри та напрямки. Поява мистецьких та художніх шкіл.

Специфіка розвитку живопису в скандинавських країнах. Найбільш відомі художники та їх твори. Живопис сучасної Великої Британії. Живопис у культурному житті й мистецькому процесі романських країн. Живописці країн БеніЛюксу.

Образотворче мистецтво у країнах регіону: специфіка, тенденції, напрямки розвитку.

Тема 8. Кіномистецтво у країнах ЗЄ у ХХ – початку ХХІ ст.

Загальні тенденції розвитку кіномистецтва у країнах ЗЄ у другій половині ХХ – початку ХХІ ст. Тематика кінофільмів. Найбільші центри виготовлення кінопродукції, найбільш відомі студії ЗЄ.

Кіномистецтво у країнах регіону на сучасному етапі. Поява нових тенденцій розвитку. Формування нових мистецьких шкіл та жанрів. Найбільш відомі режисери та їх твори. Розвиток арт-хаусного кіно. Вплив американської школи кінематографії на розвиток кіномистецтва у країнах ЗЄ.

Міжнародні кінофестивалі ЗЄ: країни проведення, специфіка, тематика, переможці. Регіональні кінофестивалі: країни проведення, специфіка, тематика, переможці.

Тема 9. Музична культура та театральне мистецтво у регіоні ЗЄ.

Тенденції розвитку музичної культури у країнах ЗЄ у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Формування та розвиток жанрів музичної культури. Розвиток альтернативної музики та її вплив на суспільне життя країн регіону. Розвиток класичної, масової та популярної музики у країнах ЗЄ на сучасному етапі.

Тенденції розвитку театрального мистецтва у країнах ЗЄ. Тематика та жанри театрального мистецтва. Проведення музичних та театральних фестивалів. Найвідоміші митці, актори, музиканти. Мистецькі та культурні центри у країнах ЗЄ.

4. Структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль	Усього годин	Аудиторні (контактні) години					Самостійна робота, годин		Система накопичення балів		
		Усього годин	Лекційні заняття, годин		Практичні заняття, годин				Теоретичні завдання, балів	Практичні завдання, балів	Усього балів
			денна	заочна	денна	заочна	денна	заочна			
1	46	46	18		4		24		15	15	30
2	40	40	6		10		24		15	15	30
Усього за змістові модулі	86		24		14		48		30	30	60
Підсумковий семестровий контроль – залік	4								20	20	40
Загалом	90	86	24		14		48		50	50	100

5. Темі лекційних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Специфіка культурно-мистецьких процесів на теренах Західної Європи (далі – ЗЄ) від Античності до Нового Часу (частина I-II)	4
1	Тема 2. Законодавча регламентація сфери культури урядами країн ЗЄ на сучасному етапі (частина I-II)	4
1	Тема 3. Напрямки розвитку жанрів у національних літературах регіону ЗЄ (2-а пол. ХХ – поч. ХХІ століть) (частина I-II)	4
1	Тема 4. Напрямки розвитку образотворчого мистецтва країн ЗЄ на сучасному етапі (частина I-II)	4
2	Тема 5. Архітектура та дизайн як види сучасних мистецтв у регіоні ЗЄ (частина I-II)	4
2	Тема 6. Тенденції розвитку кіномистецтва на теренах ЗЄ у 2-ій половині ХХ – на початку ХХІ століть	2
2	Тема 7. Напрямки і тенденції розвитку сучасної музичної культури в країнах ЗЄ: між глобальним і національним	2
2	Тема 8. Засоби масової інформації (ЗМІ) країн ЗЄ: класифікація, видова належність та тематичні жанри	2
2	Тема 9. Тенденції до еволюціонування та тематика ЗМІ в цифрову епоху (приклад англосовітських країн регіону ЗЄ: Об'єднане королівство,	2

	Ірландія)	
Разом		28

6. Теми практичних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Буремні події ХХ ст. як фактор впливу на розвиток культури Новітній Час	2
1	Тема 2. Роль і місце музейної галузі у розвитку та збереженні культурних здобутків країн ЗЄ	2
1	Тема 3. Комерціалізація – основна проблема та виклик подальшого існування літератури, як виду «високого мистецтва»	2
1	Тема 4. Сучасні живопис і скульптура: мистецтво, прояв контр- чи псевдо-культури?	2
2	Тема 5. Реклама: служанка бізнесу чи експериментальна лабораторія сучасного мистецтва в державах ЗЄ?	2
2	Тема 6. Між арт- і грайнд-хаусами: класифікаційні ознаки, видова належність і тематичні жанри сучасного кінематографу країн ЗЄ	2
2	Тема 7. Сучасні форми представлення традиційних сценічно-концертних видів мистецтва (театр, балет, опера, танець і т.ін.) митцями країн ЗЄ	2
Разом		14

7. Види і зміст поточних контрольних заходів

№ ЗМ	Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
	Тестування в moodle	Тест складається з питань за теоретичною частиною модуля	Правильна відповідь на одне питання – 1 бал.	15
ЗМ 1	Підготовка та захист презентації, що репрезентує творчий шлях відомих представників сучасного культурно-мистецького простору країн Західної Європи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Franz Ackermann 2. Eija-Liisa 3. Ahtila Kai Althoff 4. Matthew Barney 5. Vanessa Beecroft 6. Cosima von Bonin 7. Angela Bulloch 8. Maurizio Cattelan 9. Wim Delvoye 10. Thomas Demand 11. Mark Dion 12. Keith Edmier 13. Olafur Eliasson 14. Tracey Emin 15. Sylvie Fleury 16. Günther Förg 17. Katharina Fritsch 18. Isa Genzken 19. Liam Gillick 20. Felix Gonzalez-Torres 	Виконання практичного завдання (презентація) оцінюється в 1–10 балів, захист та участь в обговоренні презентації – не більше 5 балів.	15

		21. Douglas Gordon 22. Andreas Gursky 23. Peter Halley 24. Georg Herold 25. Gary Hill 26. Carsten Höller 27. Roni Horn 28. Gary Hume 29. Henrik Plenge Jakobsen 30. Mike Kelley 31. Martin Kippenberger 32. Jeff Koons 33. Barbara Kruger 34. Louise Lawler 35. Zoe Leonard 36. Atelier van Lieshout 37. Sarah Lucas 38. Michel Majerus 39. Mariko Mori 40. Albert Oehlen 41. Gabriel Orozco 42. Tony Oursler Jorge 43. Pardo Philippe 44. Parreno Manfred Pernice 45. Dan Peterman 46. Raymond Pettibon 47. Elizabeth Peyton 48. Stephen Prina 49. Richard Prince 50. Tobias Rehberger 51. Jason Rhoades 52. Gerwald Rockenschaub 53. Gregor Schneider 54. Andreas Slominski 55. Diana Thater 56. Wolfgang Tillmans 57. Rosemarie Trockel 58. Luc Tuymans 59. Jeff Wall 60. Franz West 61. Christopher Williams 62. Jane & Louise Wilson 63. Christopher Wool 64. Andrea Zittel 65. Heimo Zobernig		
Усього	2			30
ЗМ 2	Аналітична довідка, яка засвідчує	1. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку літературного процесу в Франції. 2. Описати з позицій	Повна аналітична розробка проблеми – 10 балів, обговорення – 5 балів	15

		<p>системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку літературного процесу в Англії.</p> <p>3. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку літературного процесу в Шотландії, Уельсі, Ольстері.</p> <p>4. Описати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку літературного процесу в ФРН та інших німецько-мовних країнах ЗЄ.</p> <p>5. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку літературного процесу в Іспанії.</p> <p>6. Охарактеризувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку літературного процесу в Норвегії.</p> <p>7. Охарактеризувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку літературного процесу в Швеції.</p> <p>8. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку літературного процесу в Італії.</p> <p>9. Висвітлити з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку літературного процесу в країнах БеНіЛюксу.</p> <p>10. Охарактеризувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку літературного процесу в Португалії.</p> <p>11. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку літературного процесу в Данії.</p>		
--	--	---	--	--

		<p>12. Охарактеризувати з позицій реалізму з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку архітектурного мистецтва в ФРН.</p> <p>13. Висвітлити з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку архітектурного мистецтва в Франції.</p> <p>14. Охарактеризувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку дизайну в Франції.</p> <p>15. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку архітектурного мистецтва в Об'єднаному Королівстві.</p> <p>16. Охарактеризувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку архітектурного мистецтва в Іспанії.</p> <p>17. Висвітлити з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку мистецтва дизайну в Італії.</p> <p>18. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку архітектурного мистецтва в країнах Скандинавії.</p> <p>19. Висвітлити з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку архітектурного мистецтва в країнах БеНіЛюксу.</p> <p>20. Охарактеризувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку ЗМІ в Великій Британії.</p> <p>21. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського</p>		
--	--	---	--	--

		<p>підходу стан сучасного розвитку ЗМІ в ФРН та інших німецько-мовних країнах регіону ЗЄ.</p> <p>22. Висвітлити з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку ЗМІ в Італії.</p> <p>23. Охарактеризувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку ЗМІ в Іспанії.</p> <p>24. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку ЗМІ в країнах Скандинавії.</p> <p>25. Висвітлити з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку ЗМІ в Ірландії та Ольстері, здійснити компаративний аналіз.</p> <p>26. Охарактеризувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку кіномистецтва Великої Британії.</p> <p>27. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку кіномистецтва Швейцарії.</p> <p>28. Висвітлити з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку кіномистецтва Франції.</p> <p>29. Охарактеризувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку кіномистецтва Італії.</p> <p>30. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку кіномистецтва Іспанії.</p> <p>31. Висвітлити з позицій системно-структуралістського</p>		
--	--	--	--	--

		<p>підходу стан сучасного розвитку кіномистецтва країн БеНіЛюксу.</p> <p>32. Охарактеризувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку кіномистецтва Норвегії.</p> <p>33. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку кіномистецтва та передумови «ісландського феномену».</p> <p>34. Охарактеризувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку кіномистецтва Швеції.</p> <p>35. Висвітлити з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку музичного простору країн ЗЄ: форми репрезентації фольклору в сучасних умовах.</p> <p>36. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку мистецтва балету Франції.</p> <p>37. Висвітлити діяльність європейських кінофестивалів: Венеція, Берлін, Канни й ін.</p> <p>38. Охарактеризувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку мистецтва реклами в країнах ЗЄ.</p> <p>39. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку театрального мистецтва Англії (на прикладі шекспірівських фестивалів).</p> <p>40. Висвітлити з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку театру в Італії.</p> <p>41. Охарактеризувати з позицій системно-структуралістського підходу</p>		
--	--	--	--	--

		стан сучасного розвитку театру в Франції. 42. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку театру в Іспанії. 43. Висвітлити з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку театру в ФРН. 44. Охарактеризувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку музичної індустрії країн ЗЄ (на прикладі популярних жанрів). 45. Проаналізувати з позицій системно-структуралістського підходу стан сучасного розвитку жанру оперу й оперети в країнах регіону ЗЄ.		
	Тестування в moodle	Тест складається з питань за теоретичною частиною модуля	Правильна відповідь на одне питання – 1 бал.	15
Усього	2			10

8. Підсумковий семестровий контроль

Форма	Види підсумкових контрольних заходів	Зміст підсумкового контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
Залік	Тестування в системі moodle	Тест складається з 20 питань (теоретична частина курсу).	Оцінювання відбувається автоматично в системі moodle. Правильна відповідь на одне питання оцінюється в 2 бали. Загальний результат округлюється до цілої частини.	20
	Співбесіда з викладачем	Проведення співбесіди з викладачем із практичним завданням – аналіз конкретної ситуації в культурно-мистецькій сфері з позицій системно-структуралістського підходу	Чітке володіння понятійним апаратом, теорією; вміння використовувати їх для виконання конкретних практичних завдань, розв'язання ситуацій	20
Усього за підсумковий семестровий контроль				40

9. Рекомендована література

Монографії та підручники

А) Українською мовою:

1. Основи культурології: Навч. посіб. / За ред. Л.О. Сандюк та Н.В. Щубелки. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 400 с. Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5593592/>
2. Козира Є.В. Українська та зарубіжна культура. – К. : Здоров'я, 2001. – 248 с. Режим доступу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-88.html>
3. Абрамович С.Д., Тілло М.С., Чікарькова М.Ю. Культурологія: навч. посіб. – К.: Кондор, 2004. – 351 с. Режим доступу: http://rivneosvita.org.ua/method_kabinet/biblioteka.php/

Б) Іноземними мовами:

4. Miller Judith. Decorative Arts, Style and Design from Classical to Contemporary. London: DK Publishing, 2006. 440 p. Режим доступу: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=5058647>
5. Андреева Е.Ю. Постмодернизм. Искусство второй половины XX — начала XXI века. – М.: Азбука-классика, 2007. – 493 с. Режим доступу: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=5297101>
6. Бишоп Клэр. Радикальная музеология, или Так ли уж «современны» музеи современного искусства? / Клэр Бишоп ; с рис. Дана Пержовски. – М.: ООО «Ад Маргинем Пресс», 2014. – 96 с. : ил. Режим доступу: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=5335893>
7. Гомперц Уилл. Непонятное искусство. От Моне до Бэнкси. – М. : «Синдбад», 2016. – 571 с. Режим доступу: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=5402318>
8. Дизайн. История, современность, перспективы / под ред. И.В. Голубятникова. – М.: Мир энциклопедий Аванта+; Астрель, 2011. – 224 с. Режим доступу: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=4990454>
9. Дробышева Е.Э. История развития мировой культуры. Краткий конспект в таблицах: Учеб. пособие. – Владивосток: ДВГМА, 2000. – 45 с. Режим доступу: <https://obuchalka.org/2012050665059/istoriya-razvitiya-mirovoi-kulturi-kratkii-konspekt-v-tablicah-evropeiskaya-kultura-chast-i-drobisheva-e-e-2000.html>
10. Европейская культура: XXI век / под ред. Е. В. Водопьяновой. – М. ; СПб. : Нестор-История, 2013. – 480 с. Режим доступу: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=4582663>
11. Искусство с 1900 года: модернизм, антимодернизм, постмодернизм / Хэл Фостер, Розалинд Краусс, Ив-Ален Буа, Бенджамин Х. Д. Бухло, Дэвид Джослит. – М.: Ад Маргинем Пресс, 2015. – 816 с. Режим доступу: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=5199957>
12. Ку Кэтрин. Распад. Суть современного искусства. – М. – Берлин: Директмедиа Паблишинг, 2019. – 131 с. Режим доступу: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=5653219>
13. Культурология : тексты лекций / В. В. Грибунин [и др.]. – Хабаровск : Изд-во Тихоокеан. гос. ун-та, 2008. – 86 с. Режим доступу: <http://www.hrono.info/metodika/kultur/kulturology01.php>
14. Сокольникова Н.М. История изобразительного искусства: учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений: в 2 т. Т. 2. – 2-е изд., стер. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 208 с. : ил. Режим доступу: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3966952>
15. Черazi Джессика, Ан Кён. Кто боится современного искусства? Путеводитель по миру современного искусства от А до Я. – М.: Ад Маргинем Пресс, 2018. – 160 с.; 45 ил. Режим доступу: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=5657987>
16. Шестаков В.П. США: псевдокультура или завтрашний день Европы? Ридерз дайджест по американской культуре. Изд. 3-е. – М.: Издательство ЛКИ, 2012. – 224 с. Режим доступу: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=4689150> (Див.: Розділи 7-9, 12).

Довідники, путівники та енциклопедії:

17. Режиссерская энциклопедия. Кино США / Ответственный редактор: Е.Н. Карцева. – М.: Научно исследовательский институт киноискусства, 2002. – 276 с. Режим доступа: <https://www.e-reading.club/book.php?book=1027667>
18. <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3817788>
19. Режиссерская энциклопедия. Кино Европы / Сост. М. Черненко. Отв. ред.. Г. Компаниченко . – М.: Научно исследовательский институт киноискусства, 2002. – 203 с. Режим доступа: https://royallib.com/book/alova_1/regisserskaya_entsiklopediya_kino_evropi.html
20. <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=1350480>
21. Плахов А. Режиссеры будущего: Индивидуалисты и универсалы. – М.: Сеанс; Амфора, 2009. – 319 с. Режим доступа: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=5273920>
22. Плахов А. Режиссеры настоящего: в 2 т. Том 1 : Визионеры и мегаломаны. – М.: Амфора, 2008. – 452 с. Режим доступа: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=1440968>
23. Режиссеры настоящего: в 2 т. Том 2: Радикалы и минималисты. – М.: Сеанс; Амфора, 2008. – 320 с. Режим доступа: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=4988521>
24. Серия книг «Великие музеи мира» (100 томов из 100). – М.: Директ-Медиа, 2011 – 2013. Режим доступа: <https://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=5201182>